

LITERATURA ARTS INFORMACIO

PONT BLAU

Nº 9

MAIG - JUNY

1953

S U M A R I

	Pàgs.
<i>Indígena totonaca</i> , oli, de F. CAMPS RIBERA . . .	Portada
EDITORIAL	129
<i>L'avana povertà...</i> , per A. TONA NADALMAI	130
<i>Divertimento</i> , per MARIA AURÈLIA CAPMANY	133
<i>Tres poemes</i> , per SALVADOR ESPRIU	138
<i>Artur, desencisat</i> , per ANTONI RIBERA	140
<i>Maragall i Unamuno, cara a cara</i> , per JOAN FUSTER .	143
<i>Martí, poeta i soldat de la pàtria</i> , per MIQUEL FERRER.	147
 INFORMACIO	
<i>XXIIIè Cartell de Premis de l'Institut d'Estudis Catalans</i>	150
<i>D'una riba a l'altra</i>	153
<i>Lluís Elias i el Teatre Català</i> , per RAFAEL TASIS .	154
<i>Notes dels Països de Llengua Catalana: De València</i> , per VICENT PERIS	156
<i>XXVè Congrés Internacional del P. E. N.</i>	158
<i>Lletres</i> , per J. ROURE-TORENT	159
<i>Notícies de Lletres i Diverses</i>	159 i 160

Subscripció: Semestre, \$ 12.00
Un número, \$ 2.50

MARAGALL I UNAMUNO CARA A CARA

Per JOAN FUSTER

(Continuació)

Jo em resistesc a admetre que aquesta oposició última entre Unamuno i Maragall es dega, *només*, a això que d'una manera vaga s'anomena temperament, i que els entesos redueixen a hormones o a altres coses encara més escondides o inaprehensibles. Ni admet com decisiva una diferència de formació intel·lectual, sempre important, però relativa. (En l'*Epistolario* els veiem units per llur afeció a Goethe — insospitada en Unamuno —, a alguns romàntics alemanys i a Spinoza, més una repugnància comuna pels escriptors francesos, tan en voga entre nosaltres aleshores i després.) Al temperament i a la formació, cal afegir l'element ètnic, o per precisar-ho més, la situació nacional respectiva, a què he al·ludit al principi. Resulta impossible imaginar-se un Maragall situat a Castella i un Unamuno a Catalunya: a la Castella i a la Catalunya de principis de segle, concretament. I açò equival a dir: si Unamuno era *així* és perquè Castella — la *seua* Castella — era *així*; si Maragall era *així* es perquè Catalunya — la *seua* Catalunya — era *així*. Però amb això no vull establir entre la terra i el temps, per un costat, i l'home, per l'altre, una relació de causa a efecte. Preferesc acudir a una més intel·ligent explicació, estil D'Ors: llur relació és *funcional*. En el cas de Maragall, en particular, es pot dir que ell era alhora causa i efecte de la seua Catalunya. No s'ha d'oblidar que en les seues concepcions, la pàtria és *mare* i *filla* del seus hòmens: cosa

que es rep i ens encunya, i cosa que encunyem en fer-la: *herència* i *empresa*, al mateix temps. Maragall parla sempre com a català i de Catalunya estant: d'aquella Catalunya que renaix espiritualment i material, més encara: que floreix, acomplida ja aquesta doble *renaixença*, i que és matèria i escenari de revolució. *Calenturienta*, la qualificà ell. (*O. C.*, pàg. 994). Un país i una època bulliciosos, en els quals la *vida* s'obri, esplèndida, amb totes les seues possibilitats i tots els seus perills. Maragall sent i cura l'enorme gravidesa de Catalunya. Hi exerceix un magisteri, i ho fa amb una entenedrida responsabilitat. Sap que la seua veu, si no seguida, serà escoltada. Ser poeta, allí, entre parlamentaris i anarquistes, industrials i senyors Esteves, tenia, a desgrat de tot, un abast virtual d'influència i d'acció. Quan s'adreça al seu poble, o a la burgesia robusta de què ell — vitalista rebel — forma part, o a la imatge complexa de la seua ciutat, Maragall mescla diatriba i elogi, amor i dolor. La seua primera reacció — en plena joventut, 1890 — fou això: mera reacció: *Ah! Barcelona, Barcelona, ciutat burgesa, humida, aplanadora, ah burgesia, ah muretons i flassades, gènere tou i de poca consistència, ah mitjanía, en riquesa, en posició, en tot, ah! símbol de tota mitjanía, tu Barcelona m'has ben fotut!!! I enmig de tot n'haig de donar gràcies a Déu i em resigno a ésser barceloní en tota la força i extensió de la paraula. Que en som, de fenicis!* (*O. C.*, pàg. 1813). S'hi resignà, i com a premi pogué descobrir alguna cosa més que la mitjanía que s'alçava davant el seu romanticisme impacient. S'hi resignà conservant el rent de la insatisfacció: la seua *Oda a Barcelona*, els articles que escriu quan la Setmana Tràgica — *La Iglésia cremada* i *La ciutat del perdó*, tan actuals — o sobre la Sagrada Família de Gaudí, ens mostren un Maragall igualment allunyat del *desahogo* — com diria Unamuno — que de qualsevol patriotisme alegre. Mai no va caure el nostre poeta en la retòrica ingènua i ponderativa, quan parla de Catalunya: ja havia passat el temps — el primer temps — de *l'enyorrança*. Aprecia amb justesa tots, tots els ferments que albergava el seu poble, els positius i els negatius: que per ser ferments, co-

nats de vida, *vida*, eren ja per a ell valuosos i encoratjadors. A Maragall, l'atrau el concret tant com l'enutja l'abstracte. I el concret era aquella Catalunya, aquella realitat prenyada. Quan escriu, escriu pensant-hi. Ho necessita i la necessita *para hablar en vivo*. Llegiu, respecte d'açò, dos articles seus molt característics: *El "ismo"* i *Evocación* (*O. C.*, pàgs. 934 i 999), que traspuen el mateix desinterès, idèntica por a l'abstracció, a allò que per ell era el buit: és a dir, la no vida, ben distint de la mort; quelcom que no pot donar lloc a una major naixença, transcendent o no.

Al costat de la Catalunya agitada, amb les seues bombes i la seua prosperitat, els seus nous partits i les seues noves ambicions, la Generació del 98 descriu, pel seu compte, l'Espanya castellana. Millor dit: dues Espanyes. Una, l'Espanya real, de cacics i toreros, religiositat tèbia, antieuropea: l'*Espanya inferior* que després imprecaria don Antonio Machado. I l'altra, l'Espanya que ells, els hòmens del 98, busquen a través de Castella, a través de la revisió de mites i històries castellans, l'Espanya que ells — alguns d'ells — anomenaran. per a bé o per a mal, *eterna*. Amdues Espanyes són tristes i desolades, variants d'una mateixa i tòpica *Espanya negra*. El variat repertori de solucions que els del 98 proposen parteix d'aquesta constatació primària. L'arbitrisme intel·lectual continua una tradició de pedaços, receptes i panacees que arranca del temps dels Àustries. L'arbitrisme d'Unamuno és religiós. Ell esgrimeix el seu cristianisme agònic com un cauteri — a vegades com una banderilla. El seu quixotisme té més de bogeria que de cavalleria, i, naturalment, desemboca — igual que qualsevol altre quixotisme, és a dir, com sempre que la bogeria es fica en cavalleries — en una renúncia d'allò que constitueix el propòsit últim de Maragall: l'eficàcia. Unamuno se'n queixa. *No puede ser, querido Maragall, no puede ser, no puede ser* — escriu en 1907 (*Ep.*, pàg. 69) —. *Estoy amargado con lo que veo y oigo... Estas gentes tienen cerebro cojonudo. Quiero decir que en la mollera en vez de sesos tienen testículos*. I Maragall subscriu, des del seu angle, aqueixa visió pessimista d'Espanya.

La missió de Castella ha terminat a Espanya, diu (*O. C.*, pàg. 1372). Unamuno n'és l'últim supervivent: *Nunca los que hemos nacido de cara al Mediterráneo, nunca los hijos del húmedo Portugal, podremos acudir bajo su bandera; pero todos nos sentimos forzados a bajar un momento las armas y a inclinar la frente saludando al último héroe castellano* (*Ep.*, pàg. 39). *Siempre me parece que Ud. es el único español vivo*, li escriu en un altra ocasió (*Ep.*, pàg. 61). Perquè Maragall creu que *un pueblo vive sólo en cuanto se siente un espíritu propio y una misión consiguiente*, i a Espanya — *ya comprende Ud.*, afegeix, *que si algo hay aquí en Cataluña representa, al menos por ahora, una desintegración* — només troba Unamuno posseint consciència de l'esperit i de la missió pròpiament espanyols. I certament, Unamuno encarna aquest esperit, per dir-ho amb major exactitud, l'esperit castellà, tal com Maragall entén l'esperit d'una col·lectivitat: entranya intransferible, fidelitat a la terra, autenticitat. Unamuno encarna aqueix esperit, però no la missió: cap missió. Unamuno era massa Unamuno per a això. De la seua ploma brolla el cant de cigne de la Castella eterna. El que ha vingut després és ja una altra cosa.

Quant a l'Espanya coetània, Unamuno i Maragall s'uneixen en la desanimació i en el blasme. Els dos, mantenint-se al marge de la política, hagueren de comprometre's en ella o contra ella, més bé. Unamuno, àdhuc en els seus moments més aparatosos — els que recull el llibre *Dos artículos y dos conferencias* (Madrid, 1930) —, fou fonamentalment antipolític. No obstant, en pocs intel·lectuals d'aquell temps com en els nostres dos poetes, l'interés per la política peninsular és tant atent, ni tant inflexible en el juí, ni tan dolgut en la seua clarividència. Per la política que s'hi feia i per la que s'hi hauria hagut de fer. *En España* — escriu Joan Maragall (*O. C.*, pàg. 1492) —, *la pasión política no es sino el disfraz de otras pasiones más primitivas que busca en aquella satisfacción disimulada; por esto se presenta una violencia que parece desproporcionada a su objeto; y es que el objeto es otro*. I agrega: *Así, pues, español, ¡oh hermano mio!, abandona toda ficción política*

y entra en tu alma. És la farsa, l'absurd i artificios dels tinglados governamentals, la mixtificació, se'n diga romerorobledismo o un altre nom, allò que Maragall condemna. Aqueix *entra en tu alma* és la nostàlgia de les energies veritablement vives, populars en llur plenitud, que la mala política nega, desvia o enterboleix. La poca fe d'Unamuno i la molta de Maragall, en política, és a dir, en l'ordre patriòtic de *renaixença* o *regeneracionismo*, es centren en la vitalitat social. Ells pensen sempre en el poble com a material palpitant i lliure, sense interferències de la rutina ni del simulacre. La política, la política dels polítics, té un bon aliat en el marasme col·lectiu, en el cansament que seguí la pèrdua de les colònies; però xoca amb els primers símptomes d'un desentumiment parcial: la Catalunya que es mou. Maragall s'agafa a aquesta paret llisa: l'esperança. *No cree Ud. en los bárbaros que le rodean* — escriu a Miguel de Unamuno (*Ep.*, pàg. 72) —, *ni en sus hermanos, ni en nosotros; y a todos dice las verdades, pero sólo las amargas, que son las únicas que siente. Pues yo en nada le niego la razón y, sin embargo, no me entristezco, porque espero. He aquí todo el secreto. Este es también el secreto de la fuerza actual de Cataluña: es un pueblo que espera. Tiene todos los defectos y todos los excesos que usted dice y muchos más; pero espera, y ésta es toda su fuerza.* Aquestes paraules estan escrites en 1907, en plena Solidaritat. Unamuno dubtava — era la seua vocació, quasi el seu ofici — del que aleshores s'esdevenia a Catalunya: *¡Momento de hermo-tura... bien! ¿Y el fruto?* El fruit no podia ser el que demanava Unamuno, ni el sencer que somniava Maragall; però sí que n'hi hagué, de fruit, i una mica en el sentit del nostre poeta: *¿Hasta dónde irá? ¿A qué?* — segueix Maragall, referint-se a Catalunya —. *Yo no lo sé y casi le diré que no me importa, porque lo sustancial, lo esencial, el pedazo de vida eterna es esta que vive ahora* (el nostre poble), *avanzando y esperando. Esta nuestra actualidad sentimental vale más que todo el imperio romano. Este fuego nuestro es el que quisiéramos comunicar a todos los pueblos españoles, no para esto o para aquello, sino por el fue-*

go vivo en sí, y eso iría a donde debiera ir, que siendo por camino de entusiasmo vivo, siempre sería a un fin de bien (*Ep.*, pàg. 73). Tornem a trobar, ací, la suprema convicció — la suprema confiança — maragalliana: davant la política i davant tot. La vida creadora. *No ens calen pas programes massa concrets*, escrivia a Pere Corominas (*O. C.*, pàg. 1372). L'important és l'entusiasme viu, el foc viu, l'esperança. Automàticament, ens menaran a *un fi de bé*. *Aquí hay algo vivo gobernado por algo muerto, pero lo muerto pesa más que lo vivo y va arrastrándolo en su caída a la tumba*, diu en *La patria nueva* (*O. C.*, pàg. 1393). En aquell moment, segons el nostre poeta, el Catalanisme — part del *algo vivo* — pogué convertir-se en *una palingenesia nacional* (*O. C.*, pàg. 1372). És la conjuntura en què el Catalanisme, almenys en els teòrics del sector aleshores preponderant — Prat de la Riba i la seua idea de l'*Espanya Gran* —, té voluntat intervencionista. Però els hòmens del 98 no se n'assabentaren: ells no miraven el proïsme. Els polítics, sí: però, a aquests, no els interessava cap classe de palingenesia. I si Unamuno afirma — uns anys abans, 1905, per bé que l'equació política i espiritual era la mateixa — que *el deber de Cataluña para con España es tratar de catalanizarla* (*Ensayos*, I, pàg. 743), la seua intenció és rotundament oposada a la dels catalans.

Ningú no ha donat una paraula tan encertada par a definir el pensament de Maragall com el propi rector de Salamanca. El qualificà de *panpoetismo* (*Ep.*, pàg. 154). Prenent l'accepció etimològica de poesia, simplement sinònima de creació, i eixamplada fins a més enllà del literari, la filosofia maragalliana — *si es que de filosofía maragalliana se puede hablar* (*Ep.*, loc. cit.) — és un exultant panpoetisme. Devot de Novalis, de Goethe, i de Nietzsche, Maragall fou un romàntic, com ho fou Unamuno. Va creure en l'esperit — en l'esperit fecundant i venjador — i en la vida. El seu sentit del transcendent, per tant, havia de ser una modalitat d'aqueix cristianisme mediterrani, que diríem franciscanisme. Potser amb una lleugera inclinació panteista. Fou poeta amb l'íntegra consciència de ser-ho:

la seua vocació personal es confonia amb una missió redemptora de cara al seu poble. Escrivia a Unamuno: *Esta fuerza, la esperanza — podemos decirlo sin falsa humildad y sin falso orgullo — se la hemos dado (a Catalunya) — o despertado, mejor — nosotros los poetas, cada cual en su medida.* (Ep., pàg. 72). Perquè la poesia constitueix el mitjà de revelació de l'ànima concreta que ofeguen els patriotismes abstractes: en aqueixa revelació pot realitzar-se la unitat, i aleshores *la poesia — assegura (Ep., pàg. 85) — sería la mejor política.* No una política literària, ni una mera entente de minories, perquè *la verdadera sublimidad en una poesía consiste en su aptitud para hacerse popular desde su altura* (Ep., pàg. 43), i si el poeta aconsegueix comunicar la seua convicció *en palabras vibrantes de poesía, el pueblo creará que siente lo que nosotros sentimos* (Ep., pàg. 73) i començarà a sentir-ho. Esperit i missió s'identificaran, i el poble viurà. Aquesta política la predica Maragall a Unamuno, a propòsit del problema dels nacionalismes peninsulars: *Esta alma ibérica que todavía somos tan pocos en sentir, hay que buscarla hacia adentro: hacia adentro de su Castilla los castellanos, hacia adentro de su Portugal los portugueses, hacia adentro de nuestra Cataluña los catalanes, hasta llegar a la raíz común. Hacia adentro de cada modalidad hasta encontrar*

la causa única de las modalidades (Ep., pàg. 97). Però fou debades. Unamuno es confessà sempre impotent per a entendre Catalunya, i veia la unitat no en la *raíz común* sinó en la fusió actual. Per a ell, com per als pocs escriptors castellans que s'han acostat a Catalunya, aquesta només havia d'aportar a Espanya el seu treball i el seu entusiasme, i renunciar la seua ànima i la seua llengua. Era inútil demanar al basc de Salamanca aquell *primer reconocimiento de diversidad, irreductible a simple unidad, pero no a composición*, de què li parlava Maragall (Ep., pàg. 44). *En esta composición, nunca aún realizada, está el secreto de la grandeza de España.* Unamuno no creia en composicions, sinó en imposicions: la unitat espanyola, per a ell, era el resultat o l'usdefruit d'una victòria. Va ser, realment, home de guerra civil, no de diàleg. Maragall ho era, en canvi, de pau civil, de concòrdia: *un treballador esperançat.* Aquesta discrepància mina quantes afinitats tingueren i desitjaren. Quan en 1911 la mort de Maragall interromp l'*Epistolario*, els hòmens i els fets prolongarien en altres terrenys els temes que ocuparen i preocuparen els dos escriptors. Però la nostra història més recent, i açò que encara no és història, foren de l'un costat i de l'altre, més unamunians que maragallians.

